

Робота з особливими дітьми на Волині та досвід Естонії

Описано практичний досвід упровадження інклюзивної освіти на Волині та в Естонії, подано статистичні дані, аналіз освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами.

Ключові слова: інклюзивне навчання, інклюзивне освітнє середовище, індивідуальна програма розвитку дитини, освітні послуги, інклюзивно-ресурсний центр.

Romanuk S. V. Work with Special Children in Volyn and Experience of Estonia.

Practical experience of inclusive education in Volyn and in Estonia is described. Statistical data, analysis of educational services for children with special educational needs are presented.

Key words: inclusive education, inclusive educational environment, individual child development program, educational services, inclusive and resource center.

Із 1 вересня 2017 року всі українські діти з особливими освітніми потребами можуть навчатися у звичайних школах – такі зміни до Закону України «Про освіту» затвердив Президент Петро Порошенко 23 травня минулого року.

«Ми розуміємо, що інклюзивна освіта дозволить дітям з особливими освітніми потребами відчувати себе рівними в українському суспільстві. Це право таких дітей на самостійне життя. Це можливість подальшого працевлаштування. Це їх шанс мати друзів і товаришів. І я вірю, що вже в близькому майбутньому українське суспільство буде таким, де цінують кожного і яке буде відкрите для всіх», – підкresлила Марина Порошенко, голова Фонду Порошенка. Марина Анатоліївна в рамках експериментального проекту із запровадження інклюзивної освіти в Україні ініціювала робочу зустріч за участю представників Міністерства освіти і науки України, Міністерства освіти і досліджень Естонії та Цільового центру освіти «INNOVE». Сторони обговорили практичний досвід упровадження інклюзивної освіти, питання розробки цільових програм навчання для дітей з особливими освітніми потребами відповідно до різних нозологій. Також ішлося про налагодження ринку праці для людей з інвалідністю.

Міністерство міжнародних справ Естонії організувало для української сторони освітню поїздку за проектом «Підтримка впровадження принципів інклюзивного навчання у рамках концепції „Нова українська школа“». Я була в складі делегації з України і мала можливість ознайомитися з системою освіти в Естонії, з принципами організації інклюзивної освіти.

Естонія та Волинська область має приблизно однакову кількість учнів. В Естонії налічується

581 школа та 148 тисяч учнів, а на Волині – 708 шкіл та 167 тисяч школярів. Діти з особливими потребами мають можливість навчатися в спеціальних закладах або інклюзивних класах у загальноосвітніх закладах. У сусідній державі існує 44 спеціальні заклади, але вже без приставки «інтернат», де так само надаються освітні послуги особливим дітям. В естонських спеціальних закладах навчається 4,5 тисячі дітей – 3 % загальної кількості учнів. У Волинській області функціонує 10 спеціальних шкіл, у яких навчаються 1267 дітей, що складає 0,76 % загальної кількості, та навчально-реабілітаційні центри (три навчально-реабілітаційних центри та сім спеціальних закладів), у яких навчаються діти з вадами слуху, зору, мовлення, опорно-рухового апарату, з інтелектуальними порушеннями. Кількість особливих дітей на Волині сягає 17 184, зокрема дошкільного віку 3243 дитини, 13 941 – шкільного віку, серед них: 318 навчаються в інклюзивних та спеціальних класах, 210 дітей-інвалідів – за індивідуальною формою навчання, 4182 – в інтернатних закладах, 136 малюків виховуються у дошкільних групах.

До спеціальних шкіл естонців направляє консультивативна комісія, роботу якої організовує спеціальний центр для дітей та молоді. Він також надає навчальні та кар'єрні консультації. Таких центрів по всій країні 15 і працює там близько 200 спеціалістів. Вони допомагають визначитися із навчальним закладом, типом навчальної програми, здійснюють підтримку батьків, учителів, допомагають соціальним працівникам, а також надають послуги вузьких спеціалістів.

В Україні також почали створювати подібні інклюзивно-ресурсні центри, які будуть надавати

послуги для осіб з особливими потребами. А на сьогодні рекомендації щодо форми навчання та типу навчальних програм можна отримати у психолого-педагогічних консультаціях.

Навчання в Естонії різниється з нашим і проводиться за двома програмами: основною (базовою) та полегшеною (для дітей з інтелектуальними порушеннями – може бути деференційована й адаптована).

На кожного школяра педагоги заводять особливу картку, в якій протягом року записуються спостереження щодо успішності в навчанні. Якщо учень має гарні результати, йому змінюють програму на базову. Власне, таке практикують і наші педагоги. Діти, яким вчасно було надано корекційні послуги в школі-інтернаті або інклюзивних класах, згодом успішно проходили поріг «склав/не склав» ЗНО.

У новому Законі «Про освіту» немає такого типу закладу як інтернат, тому в Міністерстві освіти і науки нещодавно відбулося засідання круглого столу на тему «Організація освітнього процесу в спеціальних закладах освіти в рамках „Нової української школи“». Основний меседж – спеціальні школи у 2018/2019 навчальному році будуть працювати у рамках «Нової української школи». Інтернатні ж заклади повинні змінити тип згідно з новим законом «Про освіту» до 1 вересня 2018 року.

Варто зазначити, що інтернати вже давно втратили статус сиротинців і перекваліфікувалися у школи, які надають якісні освітні послуги особливій категорії дітей. А батьки свідомо віддають школярів у спеціальні заклади, адже там працюють кваліфіковані спеціалісти за вузькими спеціальностями. Марина Порошенко зазначає, що інклюзія – це не заміна спеціальних закладів, а альтернатива їм.

Про створення інклюзії в Україні заговорили ще у 2009 році, коли було ратифіковано Конвенцію про права осіб з інвалідністю, ст. 24 якої передбачає право таких осіб на освіту на підставі рівних можливостей.

Упровадження інклюзивної освіти на Волині розпочалося ще у 2012 році, а чіткі завдання окреслились у 2014-му, коли дружина Президента взяла під свою опіку особливих дітей. Від того часу наша область із кожним роком збільшує охоплення дітей інклюзією. До прикладу: у 2017/2018 навчальному році у Дніпропетровській області, де кількість населення утрічі більша, навчання організовано у 150 школах, а в нашій області у 273 класах 153 закладів освіти для 318 дітей. Найбільше маємо таких закладів у містах Луцьку, Ковелі, Маневицькому, Камінь-Каширському, Луцькому, Любешівському, Турійському районах. Підтримку учнів цієї категорії в освітньому просторі забезпечують 170 асистентів учителя, 58 корекційних педагогів. До речі, в Естонії асистента вчителя «опорну особу»

прикріплюють лише до дуже складних дітей і відповідно до черги.

Для забезпечення якісних освітніх послуг для дітей з особливими освітніми потребами у Волинському інституті післядипломної педагогічної освіти запроваджено курси підвищення кваліфікації для педагогів, які працюють з учнями цієї категорії. Розроблено програму освітньої діяльності курсів, забезпечені роботу постійно діючих семінарів, занять. Фахівцями інституту систематично вивчається досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи, що презентується на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, семінарах, висвітлюється на сайті інституту. Пройшли навчання 260 освітян. Серед них учителі, директори шкіл, корекційні педагоги, психологи, асистенти вчителя та інші. Освітяни вчилися втілювати особливу методологію інклюзії, ознайомились із нормативно-правовою базою у сфері інклюзивної освіти, опрацювали циклограму управлінських дій навчального закладу, складали індивідуальні програми розвитку дитини з особливими освітніми потребами тощо.

Що хотілось би запозичити в естонців? Варто відзначити окремий заклад-центр професійної реабілітації, який надає послуги допрофесійної підготовки особливим дітям. Належить він Міністерству соціальної політики. Колишні учні спеціальних шкіл звертаються туди за допомогою при виборі професії, за отриманням спеціальностей, за перекваліфікацією. На превеликий жаль, в Україні таких закладів немає.

Відзначимо, що на Волині для дітей з особливими потребами організовано спеціальні групи на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти, у 2016 році в ПТНЗ навчалося 195 осіб із порушеннями психофізичного розвитку. Нині в Локачинській філії Оваднівського професійного ліцею за професіями «кравець» та «муляр-штукатур» навчається 10 осіб, у Нововолинському центрі ПТУ № 11-12 учнів за професією «оператор комп’ютерного набору, касир торговельного залу», Луцькому центрі ПТО – дев’ять учнів за професією «кравець». У Луцькому інституті розвитку людини університету «Україна» студенти здобувають вищу освіту за спеціальностями «Фізична реабілітація» та «Спеціальна освіта». В інституті створено цілісну систему медичної, соціальної та професійної реабілітації осіб з особливими потребами на період навчання, а також після його закінчення.

Для забезпечення права дітей з особливими освітніми потребами на здобуття освіти за місцем проживання, надання системного кваліфікованого супроводження в області заплановано створення інклюзивно-ресурсних центрів.

Співпраця України й Естонії в цій галузі буде продовжуватись.